

อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว : ศึกษากรณี หมู่บ้านรวมมิตร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย¹

วรเมธ ยอดบุญ²

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านท่องเที่ยว การวิจัยครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเทคนิควิธีที่สำคัญคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข่าวสำคัญ รวมถึงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ผลการวิจัยพบว่า บ้านรวมมิตรประกอบด้วยผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กะเหรี่ยง อาข่า ม้ง ลีซู แต่ละกลุ่มมีอัตลักษณ์ดั้งเดิมเป็นของตัวเองที่ได้รับมาจากการอบรมสั่งสอนของครอบครัว ตั้งแต่แรกเกิด เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์หลายๆ อย่างของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นภาษา การแต่งกาย ค่านิยม อาชีพ รวมถึงวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยภาษานั้นชาวบ้านจะเรียนรู้ภาษาอื่นๆ เพิ่มมากขึ้นนอกจากภาษาตนเอง เสื้อผ้าการแต่งกายก็จะแต่งเหมือนคนไทยพื้นราบมากขึ้น ส่วนชุดของกลุ่มชาติพันธุ์สวมใส่เฉพาะงานประเพณีที่สำคัญของชุมชน

แต่สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงก็คือสำนึกของความเป็นชาติพันธุ์ที่ยังฝังอยู่ในจิตใต้สำนึก ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ไหนของมุมโลก และเมื่อมีการติดต่อและมีปฏิสัมพันธ์กับคนหลากหลายกลุ่ม ส่งผลให้อัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชัดเจนมากขึ้น ในแง่ของการแบ่งแยกว่าใครเป็นกะเหรี่ยง ใครเป็นอาข่า ใครเป็นม้ง ในขณะที่เดียวกันก็มีผลทำให้เกิดการผสมกลมกลืนระหว่างผู้คนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ด้วย

¹ เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโทของผู้เขียน มีรองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธุ์เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย รวมถึงสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่ให้ทุนสำหรับการวิจัยในครั้งนี้

² วรเมธ ยอดบุญ อาจารย์ สาขาสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสกลนคร

Abstract

The main objective of the research, entitled Ethnic Identity in the Context of Tourism : A Case Study of Bann Raummit, Muang District, Chiang Rai Province, was to investigate ethnic identity and affects of tourism. The main concepts and theories used in this research were ethnicity and tourism. For collecting of the data, qualitative research methods such as participant observation, key informant interviews and in-depth interviews were employed.

The research have demonstrated that Baan Raummit consist of many ethnic groups such as Karen, Akha, Hmong, Lisu and so on. Socialization provides basic ethnic identity to all groups. Tourism leads people of these ethnic groups to transform their ethnic identity in various aspects such as language, costume, value and way of life.

Tourism leads to various changes in people ethnic identity, but the consciousness of ethnic origin does not change. Social interaction among ethnic groups on the one hand makes clear ethnic identity of each groups, i.e. we know who is Karen, Akha or Hmong, on the other hand it also paves the way to assimilation.

บทนำ

ประเทศไทยประกอบด้วยผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแยกย้ายกันตั้งถิ่นฐานทำมาหากินในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยเฉพาะพื้นที่ภูเขาสูงทางภาคเหนือเป็นที่อยู่ของชาวเขาเผ่าต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกะเหรี่ยง ม้ง ลาหู่ เมี่ยน อาข่า และลีซอ เป็นต้น แต่ละกลุ่มก็จะมีวิถีชีวิต สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จะตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเฉพาะกลุ่มของตน ในอดีตการเดินทางไปมาหาสู่กัน ทั้งในชุมชนและนอกชุมชนมีจุดประสงค์เพื่อเยี่ยมเยียนญาติพี่น้องที่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ และเป็นการนำสินค้าไปแลกเปลี่ยนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ต่อมาเมื่อรัฐบาลเข้ามาพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา ก็นำเอาความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเข้ามาด้วย มีผลทำให้วิถีชีวิตบางส่วน of ชาวเขาเปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับผู้คนจากภายนอกก็หลั่งไหลเข้ามาในชุมชน ทั้งชาวไทยพื้นราบที่ขึ้นไปเพื่อทำการค้าขายและท่องเที่ยว รวมถึงชาวต่างประเทศที่ขึ้นไปในฐานะนักท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขาโดยตรง

จังหวัดเชียงราย เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีชาวเขาเผ่าต่างๆ อยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็น อาข่า ม้ง กะเหรี่ยง เมี่ยน ลีซอ ทำให้เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวชมวิถีชีวิต วัฒนธรรมของผู้คนกลุ่มต่างๆ ดังกล่าว โดยเฉพาะในเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ อันเป็นช่วงที่อากาศหนาวได้แก่ปกคลุมทั่วพื้นที่ทางภาคเหนือ ประกอบกับการคมนาคมขนส่งไปมาสะดวก และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้ทำการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดต่างๆ รวมทั้งจังหวัดเชียงรายไปตามสื่อต่างๆ ทำให้ชาวไทย

และชาวต่างประเทศรู้จักเชียงใหม่มากขึ้น พร้อมทั้งเกิดความรู้สึกอยากมาเที่ยว มาสัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน

บ้านรวมมิตรเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวที่อยู่ติดกับแม่น้ำกก เป็นที่อยู่ของผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งกะเหรี่ยง อาข่า ม้ง คนไทยพื้นราบ หรือแม้กระทั่งชาวต่างชาติ โดยมีกะเหรี่ยงหรือปกากะญอ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรกที่อพยพมาอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว ชาวบ้านส่วนมากนับถือศาสนาคริสต์ ทำให้ประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญของชุมชนมีความเกี่ยวเนื่องและผูกพันอยู่กับคริสต์ศาสนา ต่อมาเมื่อการท่องเที่ยวเติบโตขึ้น ผู้คนกลุ่มต่างๆ ทั้งชาวเขาและคนไทยพื้นราบก็เริ่มเข้ามาอยู่อาศัยในหมู่บ้านรวมมิตรมากขึ้น ทำให้บ้านรวมมิตรมีความหลากหลายในแง่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ นอกจากนี้ บ้านรวมมิตรยังมีการให้บริการขี่ช้างเพื่อเที่ยวชมพื้นที่รอบๆ หมู่บ้านด้วย และยังเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของการล่องแพในแม่น้ำกก มีร้านขายของที่ระลึกมากมาย ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชาวเขา ที่อาศัยอยู่ร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในหมู่บ้านรวมมิตร รวมทั้งศึกษาถึงการปรับตัว พื้นฟู เปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ดังกล่าว ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ตลอดจนจนถึงเรื่องผลประโยชน์ที่แต่ละกลุ่มจะได้รับจากการเข้ามาของการท่องเที่ยวสมัยใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ต่อชุมชนบ้านรวมมิตรในแง่บริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาถึงพรมแดนทางชาติพันธุ์ และการสั่นไหวของความเป็นชาติพันธุ์ ในบริบทการท่องเที่ยว
3. ศึกษาอัตลักษณ์และกระบวนการปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในบริบทการท่องเที่ยว

แนวคิดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นแนวคิดที่ถกเถียงกันอยู่ในวงวิชาการทางมานุษยวิทยา ว่าเป็นสิ่งที่ได้มาตั้งแต่กำเนิด หรือเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นภายหลัง ทั้งสองฝ่ายก็มีหลักฐานหรือเหตุผลที่จะมารองรับสนับสนุนความคิดของตนเอง โดยกลุ่มที่มองว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ได้มาตั้งแต่กำเนิด (primordialism) มักจะมองความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในแง่ของความจริงภักดีที่ผูกพันอยู่กับเครือญาติ โคตรตระกูล หรือสถานที่เกิด อัตลักษณ์แบบนี้ก็คือการมองความเป็นชาติพันธุ์ว่าเสถียร ไม่เปลี่ยนแปลง ความเป็นหนึ่งเดียว แบ่งแยกจากกลุ่มอื่น และมีพรมแดนที่ชัดเจน เป็นการระบุความเป็นตัวตนของตนเองผ่านเรื่องจุดกำเนิดร่วมกัน ผู้คนที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันก็มักจะอ้างว่าพวกเขามีประวัติความเป็นมาและมีบรรพบุรุษร่วมกัน อัตลักษณ์ของพวกเขาจึงเป็นสิ่งที่ถูกให้มา เป็นสิ่งที่ตายตัว มีความมั่นคง ไม่สามารถทำลายได้ ลักษณะที่ใช้ตัดสินความเป็นชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งจึงเป็นเรื่องของลักษณะทางกายภาพ รวมถึงสายโลหิตที่มีร่วมกัน หรืออาจใช้จินตนาการอย่างอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นตำนาน การกำเนิดกลุ่ม ท้องถิ่นที่อพยพมา รวมถึงพืชหรือสัตว์ที่นับถือร่วมกัน

ส่วนกลุ่มที่สองที่มองอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ว่าเกิดจากการสร้างขึ้นในภายหลัง (social constructionism) ก็จะมีจุดเน้นหรือจุดสนใจอยู่ที่กระบวนการและปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้เกิดความเหมือนในกลุ่มเดียวกันและความแตกต่างระหว่างกลุ่ม รวมถึงวิธีการที่กลุ่มต่างๆ สร้างรักษา และปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของตัวเอง ในกระบวนการสร้างสิ่งเหล่านี้ พรหมแดนทางชาติพันธุ์จะถูกกำหนดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการหลีกเลี่ยงปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว นักวิชาการผู้มีชื่อเสียงในการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์อย่าง Barth ก็ยังได้กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งนำไปสู่การแบ่งแยกและความร่วมมือ อันเป็นผลมาจากลักษณะทางสังคมวัฒนธรรมที่ถือว่ามียุทธศาสตร์สำหรับการสร้างพรหมแดนและอัตลักษณ์ (Barth, 1996: 13-15) ความเป็นชาติพันธุ์จึงไม่ได้เป็นผลมาจากลักษณะทางชีวภาพเท่านั้น แต่ยังเกิดจากการที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารกันเองภายในกลุ่มและกับคนนอกกลุ่มด้วย

เมื่อกล่าวถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว อัตลักษณ์ย่อมมีการปรับเปลี่ยนแต่ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ในด้านหนึ่งนักวิชาการกลุ่มหนึ่งมองว่าเป็นสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด เป็นสิ่งที่ถูกให้มาเนื่องจากการเป็นสมาชิกของชนกลุ่มนั้น เช่น ความเป็นญาติพี่น้อง ศาสนาที่คนในกลุ่มนับถือ หรือภาษาที่พ่อแม่หัดให้เราพูด ถ้าพ่อแม่เป็นกะเหรี่ยงเราเกิดมาก็จะมีญาติพี่น้องเป็นกะเหรี่ยง มีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเป็นภาษากะเหรี่ยง รวมถึงมีระบบความเชื่อตามที่พ่อแม่นับถือ และถ้าเกิดเป็นคนอาข่าก็จะลักษณะร่วมอย่างหนึ่งที่สืบทอดมาจากพ่อแม่ นอกจากลักษณะทางกายภาพแล้ว ดังตัวอย่างที่กล่าวถึงคนกะเหรี่ยง นักวิชาการอีกมุมหนึ่งเห็นแย้งว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่น จนเป็นที่ยอมรับของทั้งคนในกลุ่มเดียวกันและคนนอกกลุ่มว่าเป็นสมาชิกของกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษของกลุ่ม (นิติ ภาวิครพันธุ์, 2541: 219) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในแง่มุมหลังนี้ มองว่าทัศนคติ การรับรู้ ความรู้สึก การประพฤติปฏิบัติ อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ ถ้ามีเหตุการณ์แวดล้อมที่เฉพาะเข้ามากระทบ ผ่านทางกระบวนการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้อัตลักษณ์เปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็มักถูกใช้เป็นเครื่องมือ (instrumental) ในการแสวงหาประโยชน์บางอย่าง เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรในการผลิตหรือความมั่งคั่งร่ำรวย

ระเบียบวิธีวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร การศึกษาภาคสนามที่ใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) โดยได้เลือกพื้นที่ทำวิจัยที่หมู่บ้านรวมมิตร ตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

พลการศึกษา

จากการเก็บข้อมูลภาคสนามทางมานุษยวิทยาที่หมู่บ้านรวมมิตร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ทำให้มองเห็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสาเหตุมาจากการท่องเที่ยว

1. การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมือง สังคมและวัฒนธรรม

วัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเคยมีพื้นฐานอยู่บนการผลิตทางด้านเกษตรกรรมเพื่อเลี้ยงตัวเอง เป็นการดำรงชีวิตอยู่แบบพอมีพอกิน แต่เดิมนบ้านรวมมิตรเป็นพื้นที่หมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง พื้นที่ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำกกและมีภูเขาล้อมรอบ พื้นที่จึงเต็มไปด้วยป่าไม้ ในป่าก็มีสัตว์ป่าเป็นจำนวนมากให้ชาวบ้านได้ล่ามาเป็นอาหาร โดยในตอนเริ่มแรกที่ยุคนอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ไม่กัหลังคาเรือน พื้นที่ทำกินจึงมีเพียงพอที่จะให้ผู้คนได้จับจองเป็นเจ้าของ โดยเฉพาะคนขยันและมีความสามารถ ชีวิตความเป็นอยู่เป็นแบบเรียบง่ายที่ผูกพันอยู่กับเรือกสวนไร่นา พืชที่ชาวบ้านมักปลูกก็จะเป็นข้าว พริก บ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็สร้างด้วยไม้ไผ่ มุงหลังคาด้วยหญ้าที่ได้จากบริเวณใกล้ๆ ชุมชน ได้ทุนก็จะมีครกกระเดื่องไว้ตำข้าว ถนนหนทางในชุมชนก็เป็นแบบแคบๆ เป็นดินลูกรัง การติดต่อกับตัวจังหวัดเชียงรายก็จะใช้วิธีนั่งเรือรับจ้างซึ่งเป็นวิธีที่สะดวกที่สุด ส่วนอีกวิธีหนึ่งคือการเดินนั้น จะใช้เวลานานและลำบากด้วย

เมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในบ้านรวมมิตรราวปี 2518 ก็เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในหลาย ๆ ด้าน หลาย ๆ ระดับ มีการนำช่างมาให้บริการนักท่องเที่ยว โดยชาวบ้านจะรวมหุ้นกันหลาย ๆ คนเพื่อซื้อช่างหนึ่งเชือก เมื่อมีนักท่องเที่ยวมากขึ้นก็มีการซื้อช่างมาเพิ่ม นักท่องเที่ยวช่วงแรกๆ ที่เข้ามา ก็จะเป็นชาวต่างประเทศที่เข้ามาดูวิถีชีวิต เช่น การแต่งกาย การทอผ้า ที่อยู่อาศัย เป็นต้น เมื่อการท่องเที่ยวเจริญเติบโต บ้านรวมมิตรเริ่มเป็นที่รู้จักของตลาดนักท่องเที่ยว ผู้คนเป็นจำนวนมากมาเยือนบ้านรวมมิตรในแต่ละวัน ทำให้มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อพยพเข้ามาค้าขาย ทำมาหากิน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ม้ง ลีซู หรือแม้กระทั่งคนไทยพื้นราบ ในส่วนของการค้าขายของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ม้งและลีซู จะเป็นการขายของที่ระลึกจำพวกเสื้อผ้าขนเผ่า เครื่องประดับ ย่าม งานแกะสลักไม้ เป็นต้น สินค้าเหล่านี้ก็มีทั้งที่ทำเองและรับมาจากที่อื่นโดยอาศัยเครือข่ายทางชาติพันธุ์และความสัมพันธ์ทางการค้าขาย เป็นการซื้อมาถูกขายไปแพง ซึ่งก็ทำกำไรหรือสร้างรายได้หลักให้กับแต่ละกลุ่มที่ประกอบการ นอกจากนี้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ม้ง และลีซู จะค้าขายที่ใหม่หมู่บ้านรวมมิตรแล้วในตอนเย็นของทุกวันก็จะมีบางร้านที่นำของที่ระลึกไปขายยังไนท์ บาซาร์ จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นสถานที่ที่ขึ้นชื่อในเรื่องของผาก

ของที่ระลึก มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาจับจ่ายซื้อของ สำหรับคนไทยพื้นราบที่เข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านรวมมิตรนั้นจะเป็นผู้เปิดกิจการค้าขายอาหารเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ นอกจากนี้ในร้านก็ยังอาจมีของที่ระลึกไว้คอยบริการให้นักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

คนกระเหรี่ยงที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักและเข้ามาตั้งบ้านเรือนก่อนคนอื่น จะเป็นกลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันประกอบธุรกิจทัวร์ข้าง ให้นักท่องเที่ยวนั่งบนหลังช้างแล้วพานั่งรอบๆ หมู่บ้านหรืออาจไปยังหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่ใกล้เคียง บางครอบครัวก็หันมาประกอบอาชีพค้าขายของที่ระลึกซึ่งมีทั้งที่ขายทุกฤดูกาลและขายเป็นบางช่วงบางเวลา กล่าวคืออาชีพหลักของกะเหรี่ยงก็ยังคงเป็นเกษตรกรรม แต่ถ้ามีเวลาว่างจากช่วงทำการเพาะปลูกก็จะหันมาค้าขาย ทั้งนี้เพราะเล็งเห็นถึงรายได้ที่จะเข้ามาสู่ครอบครัว

เมื่อมีคนหลายกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชน ก็ต้องมีกฎกติกาขึ้นมาเพื่อใช้บังคับกับคนทุกกลุ่ม เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ห้ามจับปลาในแม่น้ำกก ห้ามขายของวันอาทิตย์ แม้ปัจจุบันกฎบางอย่างจะคลายความเข้มงวดลงไปบ้างก็ตาม กล่าวคือ ร้านค้าที่ตั้งอยู่บนที่ดินของตนเองสามารถขายของในวันอาทิตย์ได้ ซึ่งส่วนมากจะเป็นร้านของคนม้งและคนไทยพื้นราบที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ การปกครองชุมชนกระทำผ่านทางผู้ใหญ่บ้านหรือพ่อหลวง ที่ต้องประสานกับหน่วยงานภาครัฐและกับผู้นำของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในชุมชน ซึ่งผู้ใหญ่บ้านส่วนมากก็จะเป็นผู้คนที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพราะเวลามีการเลือกตั้ง คนกะเหรี่ยงที่มีจำนวนประชากรในชุมชนมากที่สุดก็จะเลือกผู้ใหญ่บ้านที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาทุกวัน ทำให้ชาวบ้านรับเอาแบบอย่างการปฏิบัติบางอย่างมาจากนักท่องเที่ยว เช่น การแต่งกาย เสื้อผ้า เครื่องประดับ ทรงผม สำหรับชาวบ้านที่ทำงานเป็นความช่างซึ่งแต่ก่อนจะหยุดปฏิบัติงานในวันอาทิตย์เพื่อเข้าโบสถ์ แต่เมื่อการท่องเที่ยวแบบนั่งช้างเติบโตขึ้น ประกอบกับพลังอำนาจจากภายนอกอันได้แก่บริษัททัวร์ต่างๆ ก็มาบังคับให้ต้องเปิดบริการในวันอาทิตย์ ผู้คนส่วนหนึ่งจึงไม่ได้เข้าโบสถ์ในวันนั้น

ในวันหยุดเรียนที่ไม่ใช่วันอาทิตย์ เด็กส่วนหนึ่งก็จะเดินตามนักท่องเที่ยว เพื่อซื้อของของที่ระลึกให้กับผู้มาเยือน ส่วนทางโรงเรียนก็ดึงเอาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ มาให้นักเรียนได้แสดงอวดสายตานักท่องเที่ยวในตอนบ่ายของทุกวันศุกร์ โดยเด็ก ๆ ที่แสดงจะใส่ชุดดั้งเดิมประจำเผ่าของตนเอง นักท่องเที่ยวที่อยากเห็นการแต่งกายที่แปลกตาจากที่พวกเขาเคยเห็นโดยทั่วไป ก็จะไปชมการแสดง ซึ่งเป็นการนำเอาธรรมเนียมปฏิบัติมาเป็นสินค้า ที่มีข้อดีที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเด็ก ๆ และผู้เกี่ยวข้อง ส่วนข้อเสียก็คือทำให้ความหมายขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยมีมาแต่ดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ไม่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตประจำวัน

ที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของการท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมในบ้านรวมมิตร แต่เราก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นเพราะการท่องเที่ยวอย่างเดียว

2. การท่องเที่ยวเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

ในอดีตหมู่บ้านของชาวเขาหรือกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มักจะเป็นหมู่บ้านที่มีเพียงกลุ่มชาติพันธุ์เดียว ไม่อยู่อาศัยปะปนกัน ในบ้านรวมมิตรก็เช่นกัน แรกเริ่มเดิมทีเป็นหมู่บ้านที่มีเพียงกะเหรี่ยงกลุ่มเดียว แต่การท่องเที่ยวเป็นตัวดึงดูดให้ผู้คนต่างถิ่นต่างชาติพันธุ์เข้ามาในชุมชน เพื่อแสวงหาประโยชน์จากการค้าขายสิ่งของให้กับนักท่องเที่ยว การเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ม้ง ลีซอ และคนไทยพื้นราบ ทำให้คนกะเหรี่ยงในฐานะกลุ่มชนที่อยู่มาก่อนก็ต้องกระตือรือร้นในการทำมาหากินหรือกำหนดนโยบายที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชน ผู้มาใหม่ก็ต้องรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นภายในกลุ่มของตนเอง เพื่อกำหนดท่าทีต่อเรื่องของชุมชน หรือให้ความช่วยเหลือกันในการทำมาค้าขาย รวมถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชีวิตประจำวัน เมื่อมีคนมาค้าขายที่บ้านรวมมิตรแล้วประสบความสำเร็จ ก็จะกลับไปบอกญาติพี่น้องหรือคนรู้จักให้มาค้าขายด้วย โดยอาจแนะนำวิธีการขาย หรือติดต่อเพื่อเช่าที่ดินค้าขายกับคนกะเหรี่ยง ทำให้ไม่รู้สึกลิดเคียด บางกลุ่มของผู้มาใหม่โดยเฉพาะอาข่าก็จะมีการประชุมพบปะกันเป็นประจำ เพื่อแจ้งเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือตัดสินใจคิดความที่เกิดขึ้นระหว่างพี่น้องอาข่าของชุมชน

กลุ่มชาติพันธุ์ที่ค้าขายนั้นก็จะมีสินค้าบางชนิดที่ซื้อมาจากที่อื่น โดยผ่านเครือข่ายทางชาติพันธุ์ อาจซื้อมาจากชุมชนต้นทางที่ตนเคยอาศัยอยู่ก่อนที่จะมาอยู่ที่บ้านรวมมิตร หรืออาจซื้อมาจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันในประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พม่าและลาว นอกจากการซื้อขายจะผ่านกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันแล้วก็อาจกระทำผ่านพ่อค้าที่เป็นไทยพื้นราบ หรือคนต่างชาติพันธุ์ก็ได้ จะเห็นว่าการท่องเที่ยวทำให้กลุ่มชาติพันธุ์มีการเดินทางเพื่อติดต่อกับพ่อค้าในระยะทางที่ไกลขึ้น และกับกลุ่มชนที่หลากหลายมากขึ้น จึงมีโอกาที่จะปฏิสัมพันธ์มากกว่าในอดีต จึงเกิดการตระหนักรู้ในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ว่าตนเองสังกัดอยู่กลุ่มชาติพันธุ์ไหน และจะใช้สังกัดของตัวเองแสวงหาประโยชน์จากการค้าขายกับนักท่องเที่ยวได้อย่างไร

ในอดีตคนที่เดินทางไปค้าขาย ไปทำงานรับจ้าง หรือติดต่อกับคนภายนอกมักเป็นผู้ชาย ทำให้ผู้ชายชนเผ่ามักจะพูดภาษาของเผ่าอื่นและภาษาไทยได้ แต่ปัจจุบันเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ทำให้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงมีโอกาสได้พูดคุยติดต่อกับคนภายนอกได้เท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้พัฒนาทักษะทางด้านภาษา ทำให้ผู้หญิงทั้งกะเหรี่ยง อาข่า ม้ง พูดภาษาไทยได้มากขึ้น และสำเนียงก็ชัดกว่าคนรุ่นก่อนๆ นอกจากภาษาไทยแล้วคนที่ค้าขายก็ยังคงฝึกพูดภาษาอังกฤษที่เป็นประโยคพื้นฐานเพื่อใช้ทักทายและเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อของที่ร้านตนเอง แต่ระดับการสื่อสารกับชาวต่างประเทศที่ว่าน่าจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความกล้าและความสามารถของแต่ละคน ถ้าพูดได้มากก็จะเป็นผลดีต่อการทำมาหากินเกี่ยวกับการขายของที่ระลึกและงานฝีมือ

เมื่อคนเรามาอยู่ร่วมกันก็ต้องมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทั้งนี้เพื่อช่วยกันค้าจุนสถาบันความเป็นชุมชนเอาไว้ เมื่อมีงานเทศกาลของชุมชนที่ต้องการความช่วยเหลือ ชาวบ้านทุกกลุ่มเผ่าก็จะส่งตัวแทนหลังคาเรือนละ 1 คนไปช่วยงาน เช่น งานวันคริสต์มาส ที่ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันแล้วไปอวยพรให้กับ

ครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน และร่วมกันประกอบพิธีทางศาสนาและงานรื่นเริงในตอนกลางคืน นอกจากนี้ การช่วยเหลือกันยังเห็นได้จากการช่วยกันพัฒนาถนนหนทาง ทำความสะอาดชุมชน เพื่อเตรียมรับเสด็จ พระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ในปลายเดือนธันวาคม 2548 หรือการช่วยกันจัดงานช่าง ที่ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันทุกกลุ่มทุกเผ่าในการจัดเตรียมงาน และเข้าร่วมเมื่อถึงวันงาน ซึ่งงานนี้ จัดขึ้นทุกวันที่ 13 มีนาคมของทุกปี

การอยู่ร่วมกันของคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ในบ้านรวมมิตร เป็นบ่อเกิดของการเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี นิสัยใจคอของคนอีกกลุ่ม หมู่สาวก็ได้พบปะพูดคุยจาปราศรัยกัน เกิดความรักระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งถึงขั้นแต่งงานในที่สุด การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ที่ว่ามีทั้งคนกะเหรี่ยงกับอาข่า กะเหรี่ยงกับม้ง กะเหรี่ยงกับคนไทยพื้นราบ และกะเหรี่ยงกับคนต่างประเทศ ส่งผลต่ออัตลักษณ์ของผู้คนในอนาคต ที่มีแนวโน้มว่าจะมีอัตลักษณ์ลูกผสมมากขึ้นความเข้มข้นของการตระหนักรู้ในความเป็นชาติพันธุ์ก็ขึ้นอยู่กับกรอบรม เลี้ยงดูในวัยเด็ก และเหตุการณ์เฉพาะที่ต้องประสบในวัยผู้ใหญ่

3. การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้ง เมื่อมีการเผชิญหน้ากับการท่องเที่ยวยังทำให้สมาชิกของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ กระตือรือร้นในเรื่องราว ของตัวเองมากขึ้น (self-awareness) และห่วงใยเกี่ยวกับอัตลักษณ์และภาพตัวแทนของตนเองเพิ่มขึ้น ผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์เล็กที่จะเป็นผู้ถูกท่องเที่ยวแบบเฉยชา (passive touree) และกลายเป็นตัวแทน ในกระบวนการการท่องเที่ยว พวกเขาเริ่มค้นหาค้นหาบทบาทอันเข้มแข็ง (active role) ในการนิยามอัตลักษณ์ ของตนเอง (Wood, 1997: 18-24) บางครั้งก็ตอบโต้/โต้แย้งกับภาพตัวแทนของพวกเขาที่ถูกสร้างโดย อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และสื่อต่างๆ หรือที่นิยามโดยผู้กระทำตัวแทนของรัฐ

กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในหมู่บ้านทางการท่องเที่ยว ที่รวมถึงหมู่บ้านรวมมิตรด้วย มีการเปลี่ยนแปลง อัตลักษณ์ไปจากของดั้งเดิมเป็นอย่างมาก แม้ว่าเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงจะมาจากหลากหลายสาเหตุ รวมถึงความสมัครใจของผู้คนในพื้นที่ด้วย แต่ก็คงปฏิเสธอิทธิพลของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ในวิถีความเป็นอยู่ของผู้คนไม่ได้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งสู่ความทันสมัย ประเพณีแบบเก่าได้สูญหายไปกับบรรพชนของหมู่บ้าน ประกอบกับการหันมานับถือศาสนาคริสต์ของ ชาวกะเหรี่ยงและอาข่าในหมู่บ้าน ก็ส่งผลต่อประเพณี ความเชื่อในการการเลี้ยงผี การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ประเพณีพิธีกรรมจึงเกี่ยวเนื่องกับศาสนาคริสต์ โดยที่ศาสนาดั้งเดิมของแต่ละชนเผ่าที่เกี่ยวข้องกับผี บรรพบุรุษและผีอื่นๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เมื่อผู้คนเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องทำพิธีเลี้ยงผี ถ้าทำไม่ถูก ขึ้นตอนหรือญาติพี่น้องมาร่วมในพิธีกรรมไม่ครบก็อาจส่งผลการรักษา ต้องมีการทำพิธีกรรมซ้ำอีก ทำให้เสียค่าใช้จ่ายมาก การเลิกนับถือศาสนาเดิมหรือตัดผีเรือนั้น ก็กระทำได้โดยการทำลายสัญลักษณ์ และพิธีกรรมของอำนาจเดิมลงไป แล้วแทนที่ด้วยสัญลักษณ์ของอำนาจใหม่และพิธีกรรมใหม่ นำเอา หิ้งบรรพบุรุษไปทำลาย แล้วนำไปกางเขนและรูปพระเยซูไปไว้แทนที่ ผู้คนส่วนมากเมื่อหันมานับถือ

ศาสนาใหม่แล้วก็มักจะบอกว่า “การประกอบพิธีกรรมไม่ยุ่งยากซับซ้อน ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก ในการทำพิธีแต่ละครั้ง” นอกจากนี้ยังมีเรื่องของผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้ามาเรียนหนังสือ ในเมืองของลูกหลานที่หันมานับถือศาสนาคริสต์ เพราะทางองค์กรศาสนาจะมีหอพักไว้รองรับ

เมื่อมีการหันมานับถือศาสนาเดียวกัน ประกอบกับได้พบปะผู้คนมากขึ้น จึงก่อให้เกิด ปรากฏการณ์แต่งงานข้ามวัฒนธรรม เช่น หญิงสวิสเซอร์แลนด์แต่งงานกับชาวญ้างกะเหรี่ยง นักท่องเที่ยว สเปนแต่งงานกับหญิงอาข่า หนุ่มอาข่าแต่งงานกับสาวกะเหรี่ยง คนกะเหรี่ยงแต่งงานกับคนไทยพื้นราบ สาเหตุอาจเกิดจากการเลิคนับถือผีบรรพบุรุษ ทำให้ไม่ต้องมาตกลงกันระหว่างคู่สมรสว่าจะนับถือผี ของฝ่ายใดหรือเผ่าไหน จึงก่อให้เกิดอัตลักษณ์ลูกผสมในกลุ่มเด็ก ๆ ที่เป็นผลผลิตจากครอบครัวดังกล่าว แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไหนจะปรากฏโดดเด่น ก็ขึ้นอยู่กับว่าเด็กมีความใกล้ชิด หรือ ถูกเลี้ยงดูในครอบครัวไหนหรือแบบฉบับของใคร ซึ่งจะส่งผลต่อการแสดงออกทั้ง การแต่งกาย การพูดจา และความรู้สึกนึกคิด

เสื้อผ้าการแต่งกายซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่มองเห็นได้ง่ายนั้น ในอดีตการแต่งกายของแต่ละเผ่า จะมีเอกลักษณ์ของตนเอง โดยผู้หญิงของแต่ละเผ่าจะเรียนรู้วิธีการทอผ้าและตัดเย็บเสื้อผ้าให้กับ สมาชิกในครัวเรือน ปัจจุบันในบ้านรวมมิตรนั้นมักไม่ค่อยมีคนในหมู่บ้านใส่เสื้อผ้าประจำเผ่ากันมากนัก นอกจากผู้สูงอายุไม่กี่คน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะชุดประจำเผ่ามีความยุ่งยากในการผลิต ถ้าซื้อก็มีราคาแพง ส่วนเสื้อผ้าตามสมัยนิยม ที่คนไทยพื้นราบชอบใส่กันจะหาซื้อได้ง่าย ราคาถูก ซักหรือทำความสะอาด ก็ง่ายเช่นกัน บางคนก็ไปซื้อหาในตลาดตามอำเภอหรือจังหวัด บางครั้งก็มีพ่อค้าคนพื้นเมืองเข้ามา ตั้งร้านขายเสื้อผ้า เครื่องใช้ในครัวเรือนที่ริมถนนตอนเช้าในหมู่บ้าน ทำให้การแต่งกายของชาวบ้าน มีความเหมือนกันในแง่การแต่งกายแบบคนไทยทั่วๆ ไป จึงไม่สามารถใช้เสื้อผ้าการแต่งกายแยกอัตลักษณ์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ง่ายๆ เหมือนในอดีตอีกต่อไป แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าชุดประจำเผ่าได้หายไป จากชุมชน ทุกคนยังคงมีชุดประจำเผ่า แต่จะเก็บไว้ใช้ในงานที่สำคัญๆ เช่น วันคริสต์มาส และงานวันข้าง ของหมู่บ้าน คนที่ทอผ้าหรือผลิตเสื้อผ้าของชนเผ่าได้ก็มีจำนวนน้อยลงทุกขณะ หญิงสาวยุคปัจจุบัน ไม่สนใจสืบทอดการทอผ้า ส่วนคนที่ทอผ้าเป็นก็มุ่งที่จะทอผ้าไว้สำหรับตอบสนองตลาดการบริโภค ของนักท่องเที่ยวมากกว่าคนในชุมชน

ทางด้านที่อยู่อาศัยของผู้คนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็มีแนวโน้มที่จะละทิ้งของเดิมแล้วรับรูปแบบ การสร้างบ้านแบบคนไทยพื้นราบหรือแบบตะวันตกเข้าไปเป็นของตัวเอง ซึ่งบ้านจะเปลี่ยนจากการทำด้วย ไม้ไผ่แล้วมุงด้วยหญ้าคา มาเป็นบ้านที่ก่ออิฐถือปูน ซึ่งมีสองชั้นบ้าง ชั้นเดียวบ้าง ส่วนหลังคามุงด้วย สังกะสีหรือกระเบื้อง สร้างความสะอาดสบายและบ่งบอกฐานะของเจ้าของบ้านได้ดี ภายในบ้านก็จะ ประกอบไปด้วยเครื่องอำนวยความสะดวก เช่น โทรทัศน์ ตู้เย็น เครื่องเสียง ส่วนด้านล่างของบ้าน ก็จะเป็นที่จอดรถจักรยานยนต์ รถยนต์ แทนที่จะเป็นที่อยู่ของสัตว์เลี้ยง ซึ่งมีเสียงจากชาวบ้านคนหนึ่งที่ สะท้อนการเปลี่ยนแปลงในแง่มุมนี้ได้เป็นอย่างดี

“บ้านเมื่อก่อนทำด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยหญ้าคา กลางบ้านก็มีเตาไฟ หน้าหนาวก็นอนรอบเตาไฟ ตอนนี้จะไม่มีเตาไฟในบ้านจะใช้เตาแก๊สแทน บ้านแบบกะเหรี่ยงก็ไม่มีแล้ว บ้านจะเป็นแบบคนไทยพื้นราบ ที่เปลี่ยนเพราะเศรษฐกิจดีคือมีเงิน ก็อยากพัฒนาที่อยู่อาศัยเหมือนคนทั่วๆ ไป ถ้าทำด้วยไม้ไผ่มุงด้วยหญ้าคา ตอนนี้หญ้าคาก็ไม่ค่อยมี ไม้ไผ่ก็หายาก และต้องซ่อมแซมทุกปี แต่ถ้าทำแบบสมัยใหม่นั้นไม่ต้องซ่อมแซมบ่อย นานๆ จึงซ่อมที”

(อึแสะ แชวา, 17 ธันวาคม 2548)

เมื่อมีผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้นในชุมชนบ้านรวมมิตร ก็ต้องมีภาษากลางที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน นั่นก็คือภาษาไทยถิ่นเหนือ หรือ “คำเมือง” รวมถึงภาษาไทยภาคกลาง ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านต้องพบปะหรือพูดคุยกับผู้คนต่างถิ่น นักท่องเที่ยว อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ต้องใช้ทั้งภาษาไทยภาคกลางและไทยถิ่นเหนือในการสื่อสาร จึงจะสามารถเข้าใจกันได้ ด้านวัยรุ่นในหมู่บ้านจะพูดคุยกันด้วยภาษาไทยถิ่นเหนือ แต่ถ้าพูดกับพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ก็จะใช้ภาษาประจำเผ่าในการสื่อสาร สำหรับคนสูงอายุนั้นจะมีการปรับเปลี่ยนในเรื่องของภาษาน้อยมาก โดยเฉพาะคนสูงอายุเพศหญิง เพราะตั้งแต่เด็กจนปัจจุบันก็ไม่ค่อยได้ออกไปนอกหมู่บ้าน ภาษาที่ใช้พูดและพูดกับคนในครอบครัวจึงเป็นภาษาของเผ่าตน พูดภาษาไทยแทบไม่ค่อยได้ หรือถ้าพูดได้ก็พูดด้วยสำเนียงของชนเผ่า พูดภาษาไทยได้ไม่ชัด แม้ว่าภาษาในชีวิตประจำวันที่ใช้สื่อสารกันจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แต่ภาษาในการประกอบพิธีกรรมในโบสถ์ก็ยังเป็นภาษาดั้งเดิม ดังจะเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมของกะเหรี่ยงและอาข่าที่โบสถ์ของชนเผ่าในบ้านรวมมิตร ก็จะสวดนมัสการ ถวายพระพร ด้วยภาษาของตน ตลอดจนการเทศนาที่ใช้ภาษาชนเผ่า อาจแทรกด้วยภาษาไทยถิ่นเหนือบ้างเป็นบางครั้ง

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงก็เกิดขึ้นในแง่มุมมองของศาสนาด้วย เนื่องจากบ้านรวมมิตรเป็นชุมชนที่ผู้คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ในอดีตเมื่อถึงวันอาทิตย์ทุกคนที่นับถือศาสนาคริสต์จะต้องไปเข้าโบสถ์ และให้หยุดงานหรือกิจกรรมทุกอย่างไว้ก่อน เพื่อมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน ชาวบ้านก็จะให้ความร่วมมือ แต่ภายหลังที่หมู่บ้านกลายเป็นชุมชนด้านการท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้น ชาวบ้านที่หยุดงานและเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์ก็ลดจำนวนลงเรื่อยๆ

นอกจากนี้เมื่อมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเข้ามาค้าขายในหมู่บ้านเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ผู้มาใหม่มักเป็นกลุ่มที่ไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ จึงเปิดร้านค้าในวันอาทิตย์ มีทั้งร้านขายของที่ระลึก ร้านขายอาหารหรือเครื่องดื่ม ซึ่งร้านค้าดังกล่าวมักเป็นร้านค้าที่ตั้งอยู่บนที่ดินของตัวเอง ส่วนร้านค้าที่เช่าที่จากคนกะเหรี่ยงเพื่อค้าขายนั้นจะไม่สามารถขายของในวันอาทิตย์ได้ เพราะทางเจ้าของที่ดินไม่ยินยอม การที่บ้านรวมมิตรเป็นหมู่บ้านที่นับถือศาสนาคริสต์ ก็จะมีกฎห้ามนำเหล่าเข้ามาดื่มหรือจำหน่ายในชุมชน แต่มีเจ้าหน้าที่และนักท่องเที่ยว รวมทั้งมัคคุเทศก์นำเอาเหล่าเข้ามาดื่ม เมื่อดื่มเหล่าแล้วส่งเสียงเฮฮากันในเวลากลางคืนทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน (ชยันต์ วรรณะภูติ, 2538: 49) ในปัจจุบันแม้โดยหลักการแล้ว

ทางหมู่บ้านจะเคร่งครัดเรื่องการดื่มเหล้าของชาวบ้าน แต่ปรากฏว่ามีร้านค้าจำนวนหนึ่งที่เป็นของคนไทย
พื้นราบเปิดขายเหล้าเบียร์ให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงผู้คนในชุมชนด้วย ทำให้พื้นที่ทางศาสนาถูกเบียด
ขับจากเรื่องราวทางการท่องเที่ยว ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจที่เป็นตัวเงิน

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นอัตลักษณ์ภายนอกที่แสดงออกมาให้คนอื่นได้เห็น และจะปรับเปลี่ยน
ไปตามบริบทที่ชาวเขาเข้าไปมีความสัมพันธ์ ส่วนอัตลักษณ์ที่เป็นความรู้สึกนึกคิด หรือสำนึกในความเป็น
ชาติพันธุ์นั้นยังคงดำรงอยู่ในตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ไม่มีการเปลี่ยนแปลงแม้กาลเวลาจะเดินหน้าไป
เรื่อยๆ กล่าวคืออัตลักษณ์ส่วนที่เป็นจิตสำนึกจะเป็นส่วนที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เมื่อบุคคลเกิดมา
ในกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็จะมีสำนึกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ทั้งนี้เพราะ:

“ในความคิดของผม ความเป็นอาข่าสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เราได้เรียนรู้วิถีชีวิต
สื่อสารกันด้วยภาษาอาข่า ทำให้เกิดจิตสำนึกของความเป็นอาข่าไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตาม อย่าง
พี่สาวผมที่แต่งงานกับฝรั่ง ผมก็เชื่อว่าจิตใต้สำนึกจริงๆ ของพี่สาวผมก็คือความเป็นอาข่า ไม่ว่า
จะไปอยู่ที่อื่น เพราะเราได้เรียนรู้ ได้รับการปลูกฝัง” (อาหยะ เยเบียวู๋, 22 ธันวาคม 2548)

“ผมว่ากะเหรี่ยงมันก็เป็นกะเหรี่ยงอยู่วันยังค่ำ” (สุรสิงห์ มามู, 22 ธันวาคม 2548)

อย่างไรก็ตาม แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีพิธีกรรม
ของชาวบ้านก็คงต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา แต่การท่องเที่ยวก็เป็นตัวเร่งหรือกระตุ้น
การเปลี่ยนแปลงให้เกิดในอัตราที่เร็วขึ้น ทำให้ชาวบ้านต้องติดต่อกับโลกภายนอกชุมชนมากขึ้น ไม่ว่าจะ
จะเป็นนักท่องเที่ยว มัคคุเทศก์ หน่วยงานภาครัฐ อันแสดงให้เห็นถึงกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพล
ต่อหมู่บ้านเล็กๆ บนดอยสูง ชาวบ้านจึงต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองให้เข้ากับบริบทเข้าที่มา
กระทบ นั่นก็คือการท่องเที่ยว เพื่อแสวงหาจุดยืน ศักดิ์ศรี หรือรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อย่างน้อย
ก็ในสายตาของชาวบ้านเอง

บทสรุป

ผู้คนในบ้านรวมมิตร ไม่ว่าจะสังกัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไหน จะเป็นกะเหรี่ยง อาข่า ม้ง หรือ
คนเมือง ก็ต้องปรับตัวให้กับสถานการณ์การท่องเที่ยว กรณีของคนกะเหรี่ยงที่เป็นชนส่วนใหญ่ของชุมชน
แม้โดยทั่วไปแล้วการแบ่งแยกความเป็นกะเหรี่ยงออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นจะมาจากลักษณะ
ภายนอกที่สังเกตเห็นได้ง่ายและดูเหมือนว่าจะส่งทอดผ่านทางสายโลหิต ไม่ว่าจะ เป็นภาษา ศาสนา
ความเชื่อ วัฒนธรรมเกี่ยวกับการดำรงชีวิต รวมถึงการแต่งกาย แต่ที่บ้านรวมมิตรสิ่งที่ใช้แยก
กลุ่มชาติพันธุ์ได้ดีก็คือภาษาที่ใช้พูดในแต่ละกลุ่ม ซึ่งก็ต้องมีข้อแม้ว่าเราต้องฟังภาษาหรือแยก
ความแตกต่างของภาษากะเหรี่ยง อาข่า ม้ง ให้ได้เสียก่อน แต่ถ้าจะให้ดีก็คือการสอบถามจากเจ้าตัวเอง
เลยว่าเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์ไหน เพราะในหมู่บ้านผู้คนจะสวมเสื้อผ้าเหมือนกันตามแบบฉบับของคนไทย
พื้นราบ ใช้ภาษาไทยถิ่นกลางในการพูดคุยสื่อสารระหว่างกลุ่ม บ้านเรือนก็ปลูกด้วยรูปทรงที่ทันสมัย

รวมถึงศาสนาก็นับถือศาสนาคริสต์เหมือนกัน ทำให้พิธีกรรมและธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องราวของคริสต์ศาสนา เช่น การเข้าโบสถ์ในวันอาทิตย์ หรือการเฉลิมฉลองในวันคริสต์มาส ดังนั้นเราจึงไม่สามารถใช้ศาสนาเป็นตัวแยกความเป็นชาติพันธุ์ในกรณีของบ้านรวมมิตรได้

ปัจจุบัน เรื่องราวของอัตลักษณ์ที่ได้มาแต่กำเนิดเป็นเรื่องที่มีปัญหาในการอธิบายความเป็นชาติพันธุ์ เพราะผู้คนแม้กระทั่งในบ้านรวมมิตร ก็พูดได้หลายภาษา ทั้งภาษาชนเผ่าของตัวเอง ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยภาคกลาง รวมถึงภาษาต่างประเทศ ฉะนั้นพวกเขาอาจเป็นกะเหรี่ยง เป็นคนภาคเหนือ หรือเป็นคนไทย แล้วแต่สถานการณ์ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือเงื่อนไขที่กลุ่มต่างๆ เข้าไปมีความสัมพันธ์ด้วย เมื่ออยู่ในกลุ่มญาติพี่น้องที่ติดต่อสื่อสารกันด้วยภาษาของชนเผ่า พวกเขา ก็จะเป็นคนกะเหรี่ยง คนอาข่า คนม้ง แต่เมื่อพูดคุยกับเพื่อนต่างหมู่บ้านต่างถิ่น พวกเขา ก็จะเป็นคนบ้านรวมมิตร เป็นคนเชียงใหม่ รวมถึงเมื่อต้องติดต่อกับหน่วยงานราชการพวกเขาก็ต้องกลายเป็นคนไทย ใส่เสื้อผ้าเหมือนคนไทย พูดภาษาไทย ที่แสดงว่ามีความเป็นไทยเหมือนกับคนที่อาศัยอยู่ในราบหรือในเมือง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงเป็นเรื่องราวที่ซับซ้อน การเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนย้ายอัตลักษณ์ ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เหนือความคาดหมายในหมู่ชาวเขาหรือในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งผู้คนจำนวนมากจะมีอัตลักษณ์หลายชุดหรือมีหลายหมวก พวกเขาจะเลือกสวมทับหรือปลดปล่อยอัตลักษณ์ชุดใด ก็แล้วแต่ว่าพวกเขามีปฏิสัมพันธ์กับใครนั่นเอง

เราปฏิเสธไม่ได้ว่ามีหลายสิ่งที่ดีในตัวเรามาตั้งแต่เดิม เราพูดภาษาที่พ่อแม่พูดกับเรา มีญาติพี่น้องครอบครัวที่คอยช่วยเหลือเมื่อผิดหวัง มีธรรมเนียมบางอย่างที่เรียนรู้และปฏิบัติตามตั้งแต่องยังเป็นเด็ก (นิติ ภาวครพันธุ์, 2541: 238-239) แต่ว่ารูปแบบของสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นก็ยังคงเปลี่ยนแปลงไป คนกะเหรี่ยง คนอาข่า คนม้ง พูดภาษาไทยได้ หันมานับถือศาสนาคริสต์ แต่งกายแบบคนไทยพื้นราบ มีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์ รวมถึงเหตุผลทางด้านการศึกษาที่ผู้คนเริ่มได้รับการศึกษามากขึ้น เหตุผลเหล่านี้มีผลต่อการการปรับเปลี่ยนของอัตลักษณ์ โดยเฉพาะเมื่อการท่องเที่ยวนำมา ในแง่หนึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ต้องรักษาสิ่งเก่าๆ วัฒนธรรมเดิมๆ ไว้เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว อีกด้านพวกเขาซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนหลากหลายกลุ่มมากขึ้น ก็ต้องเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับบริบทต่างๆ แน่นนอนการท่องเที่ยวก็เป็นเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ตัวเองสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่เชี่ยวกราก แต่ถึงอย่างไร กลุ่มชาติพันธุ์ ต่างๆ ในพื้นที่ท่องเที่ยวก็ยังคงรักษาความสัมพันธ์พวกเขากับคนอื่น กับพ่อแม่ญาติพี่น้อง กับเพื่อน บ้านเพื่อนฝูง รวมถึงนักท่องเที่ยว ความสัมพันธ์กับคนอื่นทำให้รู้ว่าพวกเขารู้ว่าตัวเองเป็นใคร อยู่ตรงไหน มีสถานภาพอย่างไร ไม่ว่าจะมีเหตุการณ์อะไรเข้ามากระทบกับชีวิต พวกเขา ก็ยังคงมีความสำนึกถึงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตัวเองอยู่ แม้จะอยู่ตรงมุมไหนของโลกก็ตาม

บรรณานุกรม

- ชยันต์ วรรณะภูติ. 2538. **เวทีผู้ถูกท่องเที่ยว**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์เมืองเมือง
- นิติ ภาวครพันธ์. 2541. "บางครั้งเป็นคนไทย บางครั้งไม่ใช่: อัตลักษณ์แห่งตัวตนที่ผันแปรได้" **รัฐศาสตร์สาร** 20 (กันยายน-ธันวาคม): 215-248.
- มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด และคณะ. 2548. **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการมูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทย: รายงานหลัก มูลค่าเพิ่มในประเทศของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยศ สันตสมบัติ. 2544. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: ความหลากหลายและการจัดการทรัพยากร**. เชียงใหม่: โรงพิมพ์นพบุรี.
- สุรสิงห์ มามู. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยาว. 2548. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม.
- อาแหะเย เยเปี้ยวกู๋. คนขายของที่ระลึก. 2548. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม.
- อิแสะ แชวา. ประธานชมรมปางช้างบ้านรวมมิตร. 2548. สัมภาษณ์, 22 ธันวาคม.
- Banks, Marcus. 1996. **Ethnicity: Anthropological Consturctions**. New York: Routledge.
- Barth, Fredrik. 1998. **Ethnic Group and Ethnic Boundaries**. Illinois: Waveland Press.
- Burn, Peter M. 1999. **An Introduction to Tourism & Anthropology**. London: Routledge.
- Cohen, Erik. 1996. **Thai Tourism: Hilltribe, Islands and Open-End Prostitution**. Bangkok: White Lotus.
- Hall, Stuart. 1990. "Cultural Identity and Diaspora." In Jonathan Rutherford (ed.), **Identity: Community, Culture, Difference**, pp. 222-237. London: Lawrence and Wishart.
- , 1992. "The Question of Cultural Identity." In Stuart Hall, David Held and Tony McGrew (eds.), **Modernity and Its Futures**, pp. 273-316. Cambridge: Polity Press.
- Horowitz, Donald. 2004. "The Primordialists." In Daniele Conversi (ed.), **Ethnonationalism in the Contemporary World: Walker Connor and the study of nationalism**, pp. 72-82. London and New York: Routledge.

Jenkins, Richard. 1996. **Social Identity**. London and New York: Routledge.

-----, 1998. **Rethinking Ethnicity: Arguments and Explorations**. London: Sage Publications.

Wood, Robert E. 1997. "Tourism and The State: Ethnic Options and the Construction of Otherness." In Michel Picard and Robert E. Wood, (ed.), **Tourism, Ethnicity and the State in Asian and Pacific Societies**, pp. 1-34. Honolulu: University of Hawaii Press.